

Basistoespraak Dodenherdenking Zuidplas 2019

Geachte dames en heren,
beste jongens en meisjes,

Staat u wel eens stil bij uw kiesrecht? Voor velen van u luidt het eerlijke antwoord op deze vraag vast 'nee'. Bent u ouder dan 18 jaar, dan is uw kiesrecht één van die vrijheden die u waarschijnlijk als vanzelfsprekend beschouwt. Bent u jonger dan 18 jaar, dan weet u dat u simpelweg nog niet mág stemmen. De kans is groot dat vooral de 18-jarigen onder u daadwerkelijk stilstaan bij hun kiesrecht. Juist omdat voor hen het stemmen een nieuw verworven recht is.

Geachte aanwezigen, ik stelde mijn vraag niet zo maar. Het jaarthema van de Nationale Dodenherdenking is dit jaar: 'In vrijheid kiezen'. Met dit thema sluit het Nationaal Comité 4 en 5 mei aan bij de viering van 100 jaar algemeen kiesrecht in Nederland.

Over drie dagen is het precies een eeuw geleden dat de Tweede Kamer de wet-Marchant aannam. Deze wet borgde in ons land het algemeen kiesrecht voor zowel mannen als vrouwen. Daarbij haast ik mij te zeggen: van 25 jaar en ouder. In 1946 werd de minimumleeftijd voor het kiesrecht verlaagd naar 23 jaar, in 1965 naar 21 jaar en pas sinds 1972 geldt de leeftijd zoals we die nu kennen: 18 jaar.

Het jaarthema 'In vrijheid kiezen' betekent ook het stilstaan bij de waarde van onze vrije, democratische rechtsstaat. Bij de verantwoordelijkheid die we met elkaar dragen om de rechtsstaat en de vrijheden die we daarbinnen genieten, te waarborgen. Vanuit de vrijheid van nu, kijken we terug op de onvrijheid van toen.

In de oorlogsjaren 1940-1945 werd niet alleen onze rechtsstaat buiten werking gesteld, maar ook onze democratie. Op 13 mei 1940, drie dagen na de Duitse inval in ons land, vertrok koningin Wilhelmina met een Britse torpedobootjager uit Hoek van Holland naar Londen. Met in haar kielzog het merendeel van de ministers uit het toenmalige kabinet-De Geer. Later dat jaar verving Wilhelmina minister-president De Geer door Pieter Gerbrandy, die tot aan de bevrijding van Nederland leiding gaf aan de regering in ballingschap.

Ook op gemeentelijk niveau werd democratie feitelijk afgeschaft. De laatste gemeenteraadsverkiezingen vóór de oorlog vonden plaats in 1939. In de dorpen van Zuidplas vonden in augustus en september 1941 de laatste vergaderingen plaats van de gemeenteraden. De nazi's voerden het zogeheten *Führerprinzip* in, ofwel het leiderschapsbeginsel. Dit betekende een militaire hiërarchie van leiders, waarbij lager geplaatsten hun superieuren kritiekloos moesten gehoorzamen.

Onze gemeenteraden werden per direct op non-actief gesteld. Wethouders waren alleen nog maar adviseurs en golden slechts als assistenten van de burgemeester. En de burgemeester zelf? Die had de keuze: óf aanblijven en gehoorzamen, óf aftreden en daarmee de weg vrijmaken voor een NSB'er. Het was een onwerkelijke situatie, waarin bestemmingsplannen bijvoorbeeld door één iemand werden vastgesteld. Laat staan dat van een besluit notulen werden gemaakt.

Tot aan onze bevrijding in mei 1945 was in Nederland geen sprake van democratie. Op 12 mei, zeven dagen na de capitulatie van de Duitsers, bood het laatste kabinet-Gerbrandy zijn ontslag aan. Op 25 juni trad het noodkabinet-Schemerhorn/Drees aan.

Dit kabinet had als voornaamste taken: het orde op zaken stellen na de Duitse bezetting, het op gang brengen van economisch herstel en het voorbereiden van de verkiezingen. Het zou nog tot november 1945 duren voordat het parlement volwaardig functioneerde.

Op gemeentelijk niveau werden in 1945 door het hele land noodgemeenteraden geïnstalleerd. De eerste naoorlogse gemeenteraadsverkiezingen vonden plaats op 26 juli 1946. De vier dorpen van Zuidplas, toen nog afzonderlijke gemeenten, kenden allen een opkomstpercentage van rond de 90 procent. Toegegeven, in die tijd gold nog de opkomstplicht, maar het zijn cijfers waar we vandaag de dag vóór bij vandaan blijven.

Dit jaar konden we op 20 maart al twee keer naar de stembus: voor de waterschappen en Provinciale Staten. De volgende stembusgang dient zich al over negentien dagen aan. Op 23 mei vinden de verkiezingen voor het Europees parlement plaats. U krijgt dan opnieuw de kans om u uit te spreken, wát u ook vindt van de samenwerking in Europa.

Het allereerste land ter wereld met algemeen kiesrecht was het prinsbisdom Luik in 1792. Het grondgebied van dit prinsbisdom bestreek de huidige landen België, Luxemburg en... Nederland. Sinds die achttiende eeuw tot nu is het kiesrecht overal op aarde gepaard gegaan met lange strijd en bloedvergieten. Nog altijd kent de wereld dertien regeringen in ballingschap. Mensen hebben te vuur en te zwaard gestreden vóór en tégen het kiesrecht. En doen dit nog steeds.

Het thema 'In vrijheid kiezen' beperkt zich niet tot kiesrecht alleen. Iedere dag kunnen we in Nederland, uiteraard binnen de regels van de wet, doen en laten wat we willen. We leven in een vrij land, mogen over van alles een eigen mening hebben en bepalen zélf wat goed voor ons is. Maar... onze keuzes staan niet los van de wereld waarin we leven. De vrijheden van de één kunnen de onvrijheden van de ander betekenen.

Geachte aanwezigen,

Op 4 mei herdenken we alle Nederlanders die in ons koninkrijk, of waar ook ter wereld, zijn omgekomen of vermoord sinds het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog. In oorlogssituaties én bij vredesoperaties. Vandaag staat in het teken van hen die onze leefwijze mogelijk hebben gemaakt. Zij die streken en leden – en in groten getale hun leven gaven voor de vrijheid die voor ons zo vanzelfsprekend lijkt.

Het totaal aantal Nederlanders dat in de periode 1940-1945 als gevolg van oorlog, bezetting en vervolging is omgekomen, ligt tussen de 225.000 en 250.000. Zij kwamen passief én actief op voor de vrijheid die wij nu kennen. Vandaag staan we ook stil bij de verantwoordelijkheden die onze vrijheid met zich meebrengt. Juist ons recht om vrij te mogen kiezen, schept de morele plicht om deze te beschermen en te koesteren.

Laten we voortdurend bedenken dat ons huidige democratisch bestel, met rechten en plichten, inspanningen vraagt van iedere inwoner op zijn of haar positie. Op deze manier mag iedereen meedoen.

Ik dank u voor uw aandacht.